

NØTTEKRÅKA

La Sandvikselva leve

– Kommunedelplan for Sandviksvassdraget er under arbeid

Les også om:

Sandviksvassdraget ved en korsvei

side 3

Bærekraftig utvikling og livskvalitet

side 6

Om fisker og fiske i Bærum

side 9

Allemannsretten

side 11

Hettemåken – Årets fugl

side 13

Naturen klarer seg uten mennesket, men menneskene klarer seg ikke uten naturen!

Når skal våre politikere og byråkrater ta denne sannheten innover seg og forstå at bevaring av naturen må ha første prioritet?

Flomforebygging og bevaring av naturverdier

Kommunedelplan for Sandviksvassdraget er under arbeid og planforslaget har gode intensjoner og mange gode forslag, blant annet til gjenetablering av kantvegetasjon og flommark. Dette er svært viktig når klimaet ser ut til å bli stadig våtere og villere og flommene større og hyppigere. Forslaget legger imidlertid også opp til utbygging av næring og boliger - og påfølgende terrengheving for flomkontroll. Dette er ikke forenlig med ønsket om å ta vare på naturverdiene og sikre gode gyte- og oppvekstområder for fisk og bunndyr i regionens viktigste laks- og ørretførende vassdrag. Vi håper derfor Bærums politiske ledere og byråkrater prioriterer natur framfor utbygging langs vassdraget.

Rettferdighet mellom generasjoner

For NiB er det viktig at generasjonene etter oss også får tilgang på rent vann, frisk luft og uskadd natur. En eldre bæring forteller at opptil 36 ulike fugleslag har hekket på eiendommen hans før om årene. I år var det 10. Bestanden av årets fugl, Hettemåka, er også gått kraftig tilbake. Årsakene til nedgangen i ulike fuglebestander ligger nok ikke bare i Bærum, heller ikke i Norge alene. Likevel er det et symptom på den dramatiske endringen i levemulighetene for andre skapninger, som vi medvirker til. I vår del av verden er vi for lengst forbi stadiet der økt levestandard resulterer i høyere lykke, slik Støen skriver i sin artikkel på side 6. Neste generasjon vil neppe takke oss for å ha forsøplet og forbrukt naturen og ødelagt mye av deres muligheter til å skaffe seg ren mat og tilgang til naturopplevelser. Neste gang du drikker et glass melk eller spiser en fiskebit; tenk over hvor maten din kommer fra og hva som skal til av naturressurser for å produsere den.

Allemannsrett og folkehelse

Mengder av forskning viser naturens betydning for folkehelsen. Å gå på tur er den mest populære aktiviteten og den gir stor helsegevinst. Da er det godt at allemannsretten sikrer oss rett til fri ferdsel i utmark - og på dyrket mark i vinterhalvåret. Men når kampen om arealene øker og områder tas i bruk til nye formål, er det viktig at kommunene bruker lovverket til å sikre ferdselsårer gjennom utbyggingsområdene.

NØTTEKRÅKA

Har du forslag til stoff?

Ta kontakt med: Bjørg Petra Brekke,
tlf 95894358
E-post: bpbr@online.no

Utgitt av:

Naturvernforbundet i Bærum (NiB),
Postboks 252, 1319 Bekkestua

Bankgiro: 1627 11 34243

Ansvarlig redaktør: Bjørg Petra Brekke
Redaksjonsmedarbeider: Aud Karlsrud
Utforming: David Keeping
Trykk: Haslum Grafisk A/S

Forsidebildet viser fiskere og tilskuere nedenfor Franzefoss

VIKTIG - våre hjemmesider:
www.baerumsnatur.no

Husk at vi legger ut fortløpende informasjon om aktuelle saker på våre nettsider. Her finner du også opplysninger om arrangementer i vår regi.

Bærums vassdrag

Nedbørfelt i % av totalt landareal

Fra Vannbruksplan for Sandviksvassdraget, Bærum kommune

Sandviksvassdraget ved en korsvei

Konkrete og omfattende tiltak må til for å sikre elvens fremtid. Mangler forslaget til kommunedelplan tydelige visjoner og mål som kan snu utviklingen i vassdraget?

Av Per Håkon Nervold og Morten Heldal Haugerud, Skui vel
Alle foto: Morten Heldal Haugerud

Sandviksvassdraget er Oslo og Akershus viktigste laks- og sjørretførende vassdrag og er automatisk fredet.

Vassdraget har en helt avgjørende betydning for sportsfisket etter sjørret i indre Oslofjord samt for opprettholdelsen av laksebestanden. Vassdraget er stort i areal, like stort som Bærum kommune.

Nedslagsfeltet dekker store deler av Vestre Bærum og i tillegg ligger ca. halvparten av nedbørfeltet på 225 km² i Hole og Ringerike kommuner. Alle elvene Sandvikselven, Isielven, Rustadelven, Lomma og Øverlandselven med kildeelver og bekker renner i Bærum med utløp i Oslofjorden ved Sandvika.

De siste tiårene har gytesuksess og oppvekst av laks- og sjørret gått dramatisk ned. Undersøkelser gir klare indikasjoner på at det skyldes forverring i gyte- og oppvekstforhold. Det er derfor svært bra og nødvendig at det utarbeides en kommunedelplan for det aktuelle vassdragsavsnittet. Planforslaget har mange bra intensjoner og en rekke gode forslag til enkeltpunkter knyttet til vassdragets naturfaglige verdier og kulturminner. Det legges opp til gjenetablering av kantvegetasjon og flommark, samt åpning av noen bekker. Forslaget ønsker 30 m byggegrense langs vassdraget og tursti langs vestsiden.

Men forslaget legger også opp til utbygging av næring og boliger med påfølgende terrengheving med sikte på flomkontroll. I forslaget ligger med dette mål som etter vår vurdering er uforenlige. Dette gir

Sandviksvassdraget dekker store deler av Bærum.
Fra "Biofokus Naturverdier langs Sandviksvassdraget 2008-6"

Sandviksvassdraget har mange idyller og fiskeplasser som her ved elvemøtet Lomma og Isielven.

planforslaget grunnleggende svakheter med sikte på ”**Hva vil vi med elven?**” Uten svar på dette kan en ikke definere nødvendige og konkrete tiltak.

Det er en betydelig mangel ved planforslaget at det ikke er utarbeidet en konsekvensutredning (KU) slik plan- og bygningsloven (PBL) krever. En KU vil sette eksisterende kunnskap i sammenheng, utrede konsekvenser og avklare om forslaget inneholder mål som ikke er forenlige. Fylkesmannen i Oslo og Akershus har gitt innsigelse ved Beredskapssjefen. Slik det oppfattes, må kommunen velge mellom videre utbygging med flomsikring (flomvoller) eller å la være å bygge ut. Derved illustreres poenget med at det trengs en KU og at prioriteringer må gjøres på grunnlag av den. En kan ikke late som om både utbygging og sikring av elvens økologi er mulig for så i neste omgang å bli pålagt å bygge flomvoller for å sikre den nye bebyggelsen, hvorved elven taper. Skal elven reddes må det gjøres arealdisponeringstiltak for å styrke naturmangfoldet.

Isielvens kantsone misbrukes ved å asfalteres eller benyttes ulovlig til snødeponering og forsøpling.

Høringsforslaget er omfattende. Det er ikke alltid like tydelig hva en ønsker å oppnå. Én grunn til det er, etter vår vurdering, vesentlige mangler ved målstrukturen i planforslaget. Det er også vanskelig å finne ut hvilke av alle de skisserte tiltakene som vil bli ført videre. Vi savner en handlingsdel i planforslaget slik PBL stiller krav om.

Sandvikselven er en flomelv. Det vil si at fiskens leveforhold og næringstilgang er avhengig av de variasjoner som flommen gir. Ved flom filtreres vannet gjennom de spesielt næringsrike og kalkrike morenemassene langs vassdraget og næringsstoffer tilføres elven. Graves disse opp eller dekkes til med harde flater, eller enda verre, at elven kanaliseres ved voller og terrengheving, forsvinner næringsstoffene fra elven og surheten øker. Ved økt hastighet ved store flommer, fordi elven ikke kan bre seg utover, ødelegges kulper og næringsgrunnet vaskes ut.

Det finnes en omfattende dokumentasjon på dårligere vannkvalitet og økt forurensning samt reduserte forekom-

Sandviksvassdragets flomarealer spises opp av harde flater og utbygging fra Vøyenenga og nordover samt veifyllinger til E16. Den bør gå på stolper.

Vi ønsker et levende vassdrag til glede for fremtidens generasjoner med økende bestand av villaks og sjørret og med variert natur langs vassdraget. Vassdraget har også betydning for vannkvaliteten ved Sandvika og Kalvøya og derved for fritidsliv, bading og fiske i indre Oslofjord.

ster av fisk og bunndyr. Problemene skyldes økt menneskelig aktivitet, nedbygging og urbanisering i vassdragets nedslagsfelt, flomområder og kantsoner.

For å snu utviklingen trengs en entydig visjon med mål som medfører aktive tiltak:

- Visjonsforslag:** Sandviksvassdraget - et bærekraftig vassdrag
- Hovedmål 1:** Sandviks-Isielvens natur- og opplevelseskvaliteter og elven som gyte- og oppvekstområde for laks og sjørret skal gjenskapes og sikres.
- Hovedmål 2:** Sikre, gjenskape og forbedre flomareal

Skal en oppnå mål på elvens premisser er det IKKE MULIG Å FORENE VIDERE AREALBRUK TIL NÆRING OG BOLIGER, MED TERRENGHEVING SOM TILTAK MOT FLOM.

Harde flater helt ned til elvekanten medfører økt forurensning av vassdraget.

Det må NÅ gjøres et valg: Ønskes fortsatt nedbygging av flomområder eller ønskes en levedyktig elv?

Det er et paradoks dersom en ønsker å tilgodese aktiviteter som ikke trenger elven og som egentlig kan ligge hvor som helst. Bedrifter har alltid forholdt seg til premisser og føringer. Er det ikke plass for utvidelser eller virksomheten passer dårlig inn der man er, så flytter man.

EUs vanddirektiv sier klart at det skal arbeides for at vassdragets tilstand bedres. Forverring er ikke tillatt. Vi håper også av den grunn at et revidert utkast til KDP tydeligere vil vise de nødvendige og aktive tiltak som er nødvendige for å snu utviklingen. Det trengs tydelig krav og tiltak for å sikre vannkvaliteten og forhindre forurensning. **Nedbygging av flomarealer og kantsoner må stoppes.** Vi har ikke tro på at en her kan få både i pose og sekk.

Vassdrag i Bærum tilhører "Vannregion Glomma". En vannregionplan er under utarbeidelse, med gjennomgang av kilder som påvirker vassdraget. Dette er nødvendig for å sikre forvaltningen av regionenes vannressurser. **Vi håper dette arbeidet samt føringene i EUs vanddirektiv vil medvirke til en KDP som virkelig kan snu utviklingen og ikke bare forsiktig bremse den slik forslaget synes å legge opp til.**

Presentasjoner fra Bærum kommunes folkemøte om KDPen 24. mai på Skui Grendehus ligger under:

Dokument 11/102151 "referat fra informasjonsmøte 24. mai 2011" i sak 08/12293. Følg linken:

<https://www.baerum.kommune.no/Organisasjonen/Administrasjon/Dokumentsenteret/Innsyn-og-postlister/Postlister-og-dokumenter/>

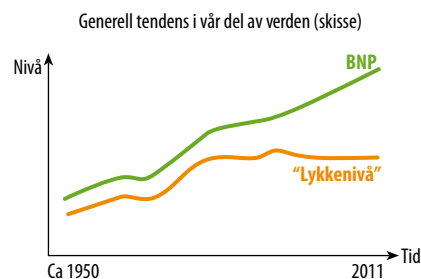
Koblinger mellom bærekraftig utvikling og grunnleggende behov – livskvalitet

Av cand. real Hans A. Støen

Foto: Bjørg Petra Brekke

Tradisjonelt har leger vært opptatt av å kurere kroppslige sykdommer, mens psykologer og psykiatere har befattet seg med sinnslidelser. Ingen profesjoner så det som sin hovedoppgave å analysere hvilke faktorer som har størst innflytelse for å oppnå en sunn kropp og et harmonisk sinn. Kort sagt: hva er de individuelle og kollektive forutsetningene for høy livskvalitet? Hva betyr mest for helse, velferd og trivsel i ulike faser av livet? I de senere årene har forskningen begynt å stille slike spørsmål, og vi begynner å få noen ganske tydelige svar.

Den såkalte ”lykkeforskningen” ble dratt i gang av økonomer og psykologer. Psykologen Daniel Kahneman fikk faktisk Nobelprisen i økonomi i 2002 for sitt arbeid innen dette feltet. Den første tilnærmingen var relativt enkel. Forskerne hentet fram data fra tidligere spørreundersøkelser som kartla ”lykkenivået” i representative utvalg. Slike undersøkelser har data fra opptil 50 år tilbake i tid, og fra mange land. Slik kunne forskerne sette opp en historisk sammenstilling som viser forholdet mellom brutto nasjonalprodukt (BNP) og gjennomsnittlig lykkenivå. Det er naturlig å velge sammenligning med BNP, i og med at vekst i denne indeksen i praksis har vært overordnet styringsparameter for myndighetene i nesten alle land. Den generelle tendensen kan svært forenklet sammenfattes i følgende figur:

Det vi kan lese av denne figuren, er at vekst i BNP og generell lykkefølelse er sammenfallende inntil et visst nivå, men at lykkenivået etter hvert flater ut selv om den økonomiske veksten fortsetter. Det individuelle knekkpunktet i USA ligger ifølge amerikanske forskere på et inntektsnivå tilsvarende ca 75.000 dollar per år (se f.eks. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,2019628,00.html>). Vi skal være klar over at knekkpunktet varierer fra land til land, ettersom vi mennesker er vel så opptatt av det relative inntektsnivået i forhold til naboer og kolleger som av det absolutte.

Her i Norge tyder slike undersø-

kelsler på at vi nådde vårt kollektive knekkpunkt en gang på 70-tallet. Deretter har BNP vokst jevnt og trutt, mens lykkenivået derimot har holdt seg relativt stabilt.

Britene har tatt denne nye kunnskapen på alvor. I Storbritannia gjennomføres nå en omfattende undersøkelse for å få fram en ”happiness index”. 200.000 personer har deltatt i en spørreundersøkelse hvor de ble bedt om å gradere fra 1 - 10 ”hvor fornøyd er du med livet ditt nå for tiden, hvor lykkelig følte du deg i går, hvor engstelig følte du deg i går, og i hvilken grad føler du at dine daglige gjøremål har noen verdi?” Resultatene fra denne undersøkelsen vil bli brukt til å evaluere hvilke effekter framtidige politiske vedtak vil ha for innbyggernes velvære. Det blir spennende å se hvilke endringer en slik tilnærming vil ha på politikktutforming i årene framover. Se link <http://www.guardian.co.uk/society/2011/jul/25/happiness-index-government-policy>.

Hva har så dette å gjøre med bærekraftig utvikling?

Jordas økosystemer er satt under press. **Symptomene** er velkjente: Klima i ubalanse, tap av biodiversitet og helsefarlig forurensning. Vi vet at presset skyldes menneskelig aktivitet. I første omgang er det lett å betrakte kullkraftverk, oljeselskaper, gruvedrift, kjemisk industri, bilprodusenter, osv, som de store synderne i denne sammenheng. Riktignok kunne forurensede og res-

sursløyende industri ha gjort langt mer for å unngå miljøbelastninger. Men vi må ha klart for oss hva som er de **underliggende drivkreftene** for våre dagers miljøproblemer. Kort sagt dreier det seg om **menneskers forbruksmønstre, forbruksvolum og antall mennesker på jorda**. Det er bare noen få millioner nordmenn. Til gjengjeld har vi et forbruksmønster (f.eks. høy andel eneboliger, stor andel arbeids- og fritidsreiser med bil og fly, en diett med høy andel kjøtt) og et forbruksvolum (f.eks. stor boflate per innbygger, hyppige og til dels lange reiser, sløsing med mat) som genererer store utslipp av drivhusgasser. Til sammenligning har den gjennomsnittlige inder et langt mindre miljøbelastende forbruk, men dersom vi multipliserer med en milliard innbyggere, representerer også India store miljøbelastninger.

Definisjonen av bærekraftig utvikling er velkjent: En samfunnsutvikling som imøtekommer dagens behov uten å forringe mulighetene for kommende generasjoner til å få dekket sine behov. Skal vi lykkes i å innfri målet om en slik utvikling, må vi i den rike del av verden gjennomføre en formidabel endring av forbruket vårt. Vitenskap og fornuft tilsier at økt forbruk og materiell levestandard ikke gjør folk flest mer lykkelige, og at andre faktorer spiller en langt større rolle for livskvalitet i vårt eget og andre rike land. – Og likevel fortsetter vi uførtroent videre langs en utviklingsbane som ikke skaper større livskvalitet, men som legger stadig større press på naturgrunnlaget vårt. Vi har kalt vår egen art *Homo sapiens* – det tenkende/kloke menneske, men våre evner til å styre samfunnsutviklingen i bærekraftig retning står i sterk kontrast til artsnavnet vi har gitt oss selv.

Manglende selvinnsikt

For å finne en vei ut av dette uførtet er det derfor helt nødvendig å rette søkelyset mot oss selv. I et snevert biologisk perspektiv er drivkraften for alle levende vesener å overleve og sørge for at genene våre lever videre i neste generasjon. Vi som lever i dag, kan takke våre aner – helt tilbake til den første levende organisme

for ca 3 milliarder år siden – for at de har lyktes i å realisere dette biologiske imperativet. I likhet med andre dyrearter, er vi mennesker det foreløpige resultatet av en utviklingshistorie som har vart i millioner av år. Vi er de eneste gjenværende familiemedlemmet av en gruppe aper med oppreist gange. Våre felles aner med sjimpanser levde for ca 6 millioner år siden. Vi har fulgt en annen utviklingsbane med ulikt seleksjonspress sammenlignet med sjimpansene, men vi har fortsatt mer enn 98 % identiske gener med disse våre nære slektninger. Her er noen sentrale faser i utviklingen av *Homo sapiens*-grenen av familien:

- Oppreist gange (f.o.m. 4–5 millioner år siden)
- Frigjorde hendene
- Langvarig pleie av avkom
- Sosial kompleksitet
- Tok i bruk mer avanserte redskaper
- Bruk av ild og varmebehandlet mat
- Økt hjernekapasitet
- Avansert språk

Denne utviklingshistorien har formet oss både fysisk og mentalt. I millioner av år levde vår art i små grupper som livnærte seg gjennom fangst og sanking, og biologisk sett er vi primært tilpasset en helt annen livsførsel enn det som preger hverdagen i vår del av verden. Overgangen til å dyrke jorda og avle husdyr skjedde for bare ti tusen år siden, og storbyliv og industrisamfunn dukket opp for et øyeblikk siden

Lykkeforskning – noen sentrale funn

- Noen mennesker er mer fornøyde enn andre – genetisk komponent
- Faktorer som påvirker trivsel uansett inntektsnivå:
 - helse
 - familie
 - sosial status, tilhørighet og anerkjennelse
 - fordeling av goder
 - medvirkning
 - fysiske omgivelser, naturkontakt

sett i et utviklingsperspektiv. Det har derfor gått altfor få generasjoner til at genene våre har kunnet tilpasse seg en slik endret livsførsel. Men ettersom vår sanke-/veideperiode selekterte for en allsidig og opportunistisk livsstil med et variert kosthold, består vår art av svært så tilpasningsdyktige generalister som i stor grad har funnet seg til rette under endrede samfunnsforhold. Det er likevel klart at det fins grenser for tilpasningsevne, noe som bl.a. slår ut i livsstilssykdommer, fedme og helseskader forårsaket av forurensning og støy.

Utviklingshistorie og menneskelig atferd

Et at de mest interessante forskningsfeltene i dag er **evolusjonspsykologi**, hvor man med utgangspunkt i menneskenes utviklingshistorie forsøker å forstå atferd, preferanser og fobier i dagens samfunn. Selv om gammelt tankegods henger lenge i, blir det mer og mer klart at vi mennesker ikke starter med en hjerne som består av ”blanke ark”. Vi er født med en mengde innebygde programmer som styrer bl.a. reflekshandlinger, evne til å tilegne seg språk, preferanser, fobier, estetikk og altruisme. Tvillingforskning tyder på at minst 50 prosent av personligheten vår er arvelig betinget. Miljø påvirker også, men vi vet faktisk lite om hva i miljøet som påvirker mest. Kanskje spiller lekekamerater og jevnaldrende en stor rolle? Tvillingforskningen tyder derimot på at foreldrenes påvirkning er begrenset (unntatt genetisk).

Vi mennesker er særdeles sosiale dyr. Andre arter hadde spissere tenner og kraftigere kjever, og våre tidlige forgjengere hadde lenge status som byttedyr. Men ingen samarbeidet bedre enn våre forgjengere, og i fellesskap kunne vi forsvare oss stadig mer effektivt mot farlige rovdyr og bli dyktige jegere. Slik havnet vi på toppen av næringskjeden. Samarbeid og altruisme er like viktig som konkurranse innad i den gruppen vi definerer som vår egen. Det er særdeles krevende å finne en god balanse mellom selvhedelse og laginnsats; konformitet og kreativitet; lojalitet og kritisk sans. Behovet for å mestre komplekse sosiale omgivelser

har derfor vært en viktig drivkraft bak utviklingen av stor hjernekapasitet.

Vi er altså i en viss grad selektert for å samarbeide om felles mål, men med noen klare begrensninger. Fellesskapsfølelsen gjelder først og fremst mennesker vi føler oss i slekt med eller nærhet til, noe som har røtter tilbake til en veide- og sanketilværelse i små familiegrupper som måtte samarbeide for å stå i mot ytre trusler. Vi kan innrette oss etter variasjonene gjennom en årssyklus, men vi mangler i stor grad evne til å legge planer som strekker seg lengre fram i tid. –Og om vi skulle legge slike planer, er det få som evner å gjennomføre dem på en systematisk måte. Vi er dyktige til å forsvare oss kollektivt mot konkrete trusler her og nå, men vi mangler tilsynelatende evne til rasjonelt å kunne håndtere diffuse trusler som ligger noen år fram i tid, eller som primært berører andre folkegrupper og som bare indirekte skader oss, selv om konsekvensene kan bli alvorlige på lang sikt.

Virkelighetsoppfatning tilpasset verden av i dag

Den avgjørende testen for menneskeheten er om vi klarer å utnytte vår intellektuelle kapasitet til å løse bærekraftutfordringene på en systematisk og rasjonell måte. Men mennesker er ikke bare rasjonelle. For å lykkes må

vi frigjøre oss fra agitasjon basert på vrangforestillinger, kortsiktig opportunisme, følelser som løper løpsk, og fra gammel overtro forankret i ”hellige” skrifter (Jorda og mennesket ble ikke ”skapt” i løpet av syv dager for seks tusen år siden. Dagens dyreliv er ikke etterkommere etter passasjerene på Noas ark. Religiøse og fanatiske fundamentalister handler ikke etter oppdrag fra noen guddom. Osv...). Vi må etter beste evne ta inn over oss ny kunnskap om jordas økosystemer – vårt eget livsgrunnlag – og unngå menneskelig rovdrift og vanstyre. Samtidig må vi sørge for å ivareta grunnleggende menneskelig behov, ikke bare i vår del av verden, og ikke bare med tanke på oss som lever i dag. Det er et langt steg fra uforpliktende holdninger til handlinger der vi må gi avkall på noe vi oppfatter som goder. Vi må derfor i langt sterkere grad ta inn over oss at bærekraft ikke dreier seg om luftig idealisme, men om mål som må etterstrebtes ut fra ren og skjær egeninteresse. Verden er blitt mindre, og vår velferd er avhengig av andres velferd. Det kan riktignok ta noen år før nordmenn flest vil føle de direkte konsekvensene på kroppen, men det råder liten tvil om at våre barn og barnebarn vil gjøre det.

Dette betyr at vi må prioritere grunnleggende behov, og se med et

kritisk blikk på kunstige, pådyttede behov som forårsaker miljøproblemer, og som forskning viser ikke bidrar til å høyne vår opplevde lykke og livskvalitet (se tekstboks nedenfor).

Grunnleggende behov – Forsøk på oppsummering

- Fungerende økosystemer
- Rent vann, ren luft, tilstrekkelig ernæring
- Husly og klær (på våre breddegrader)
- Muligheter for å føre slekten videre
- Sosial identitet og tilhørighet
- Anledning til fysisk og psykisk utfoldelse
- Positive sansestimuli
- Basale helsetjenester
- Forutsigbare omgivelser, rettferdige spilleregler
- Utfordringer som lar seg løse, tilpasset våre evner

Slike prioriteringer forutsetter at vi stadig utvikler en bedre selvinsikt, basert på tverrfaglig kunnskap med input fra bl.a. økologi, menneskets utviklingshistorie, studier av vår nærmeste slektninger i dyreriket, antropologi, genetikk, evolusjonspsykologi og samfunnsfag. Dersom vi anvender denne kunnskapen, og har vilje og evne til å gjøre de riktige veivalgene i tida framover, vil drømmen om varig livskvalitet (=bærekraftig utvikling) kunne oppfylles.

Slåtte- og rakedugnad på Gjettumbråtan 2011 *Tekst: Zsuzsa Fey Foto: Tom Ekeli*

Årets slåtte- og rakedugnad på Gjettumbråtan ble gjennomført i løpet av 3 kvelder i begynnelsen av august, denne gangen med ljå i stedet for slåmaskin. Slåmaskinen vi har pleid å låne, har ikke fungert ordentlig de siste årene så det ble til slutt for risikabelt å basere seg på den.

Vi måtte ha ljåer! Noen i NiBs dugnadsgruppe har egne ljåer og dessuten planla jeg å låne to fra Naturvernforbundet i Asker. De slår blant annet en myr ved Tveiter gård. Lilløyplassen naturhus hadde også noen ljåer og raker på lur. I fjor var jeg på slåttekurs på Ryghsetra, arrangert av Naturvernforbundet i Buskerud. Engasjementet mitt har smittet over til mannen min og vi har funnet frem hans bestefars gamle ljå. Vi har også kjøpt et nytt ljåblad på Maxbo og et gammelt orv hos en brukthandler i Modum.

Da var redskapene på plass, men vi trengte også folk. Folk som kunne slå og folk som ville rake. Dette lyktes vi med i år: Totalt 14 personer, minst to av dem er bosatt i Oslo og ikke medlemmer av NiB, har arbeidet 91 timer på Gjettumbråtan i løpet av disse tre dugnadskveldene. Været var litt variabelt kan man si: mandag var det tørt, tirsdag

regnet det de første 15 og de siste 25 minuttene, onsdag regnet det hele dagen, men det ble oppholdsvar på kvelden.

Det var en fantastisk jobb som ble utført, jeg har ikke sett enga så fint slått de tidligere årene. Folk var flinke med alt. Vi har slått med ljå, brukt ryddesag, rakt og foretatt skjøtsel av kantvegetasjon. I år har vi slått og rakt en mye større del av enga enn de foregående årene – nå brukte vi ryddesaga og tok områdene med mjødurt langs kantene. Tidligere år har vi ikke kunnet slå med slåmaskin der pga. kvister og steiner.

Mens jeg skjøttet kantvegetasjonen oppdaget jeg en ny forekomst av breiflangre og nattviol på oversiden av enga.

Både mandag og tirsdag kveld fikk vi besøk av grunneier

Petter Emil Steen som testet ljåene og ble med på kaffepausen og kakesmagingen.

Siden resultatet ble så bra, blir det mest sannsynlig slått med ljå neste sommer også. Hvis du vil være med å slå eller rake, send en e-post til zsfey@hotmail.com så setter jeg deg på listen over interesserte personer og du får fortløpende informasjon om slått neste sommer.

Petter Emil Steen tester ljåen

Morten Merkesdal prøver fiskelykken i Isielva

Om fisker og fiske i Bærum

Av Morten Merkesdal, leder av kultiveringsarbeidet i Sandvikselva

Foto: Bjørg Petra Brekke

Sportsfiske i Bærum foregår

både organisert i fiskerforeninger og fritt og uorganisert.

De tre foreningene *Bærum sportsfisker*, *Bærum Jeger og Fiskerforening* og *Vestre Bærum Sportsfiskere* samt *OFA*, (Oslomarka Fiske Administrasjon) organiserer fisket i elver og vann. Det er likevel uten tvil Oslofjorden som gir de fleste fiskere fine opplevelser året rundt. Fiske med stang fra land er bort i mot fritt hele året forutsatt at man forholder seg til fredningssoner utenfor elveos og minstemål på fisken.

Oslo/Bærumsmarka

De fleste vann har gode bestander av ørret og abbor. Det har først og fremst blitt drevet sportsfiske, men grunneiere har også garnretter til noen av vannene. På OFA sine nettsider (www.ofa.no) finnes det mye informasjon om vannene i Bærum som de administrerer.

I tillegg til ørret og abbor finnes røye i noen vann, og store mengder med karpfisker som mort brasme og ikke minst ørekyte. Sannsynligvis finnes det også suter og karrus i mange vann. I de vann som har direkte utløp til Sandvikselva eller Lysakerelva vil det også være ål.

OFA organiserer også krepsingen som mange steder er meget populært.

Vann i Bærum med fritt fiske

Ståvivann ligger flott i kulturlandskapet inn under Ramsås. Her fiskes det

hele året. Abbor og gjedde er de mest populære artene, men det finnes også mort og ål. Vannet bærer preg av autrofering (overgjødning) som nok må sies å komme fra jordbruksavrenning. Vannet var kommunal drikkevannskilde inntil Aurevann ble utbygget på 1960 tallet. Stovivann er lettest tilgjengelig på sørvestsiden, som også er den dypeste delen av vannet. Bærum kommune har gjort enkel tilrettelegging med bla. flytebrygge i vestenden, bank og turvei ned til vannet.

Dælivann ligger også vakkert i kulturlandskapet inne i verneområdet Kolsås Dælivann.

Området rundt vannet er preget av sumpmark og er ikke spesielt godt tilgjengelig for sportsfiske om sommeren. Om vinteren derimot er det et fiskerikt vann hvor de fleste får napp. Gjerdde og abbor er de mest populære artene. Det finnes også karrus, mort og ål.

Dælivann er også svært autroft og med liten vannutskifting. Sterk kulde om vinteren fører fra tid til annen til anaerobe forhold, d.v.s. svært lite tilgjengelig oksygen for fisk. Vinteren 2011 var det slike forhold og isfiskere rapporterte om død abbor som kom opp i fiskehullene. Da isen gikk ble det klart at det hadde vært en omfattende fiskedød. Elever ved Høvik Verk skole fikk i oppgave å finne ut om det fortsatt var liv, og det var det heldigvis.

Gjedde og abbor reproducerer raskt, og sannsynligvis vil Dælivann raskt bli fiskerikt igjen.

Svartvann ligger i Vestmarka omgitt av granskog. Vannet er litt surt med svært begrensede reproduksjonsmuligheter for ørret. Ørret finnes, men de er tynne og små. Abbor derimot har gode forhold og det er fanget fisk på godt over kiloen. I tillegg er det store mengder med ørekyte, og det er en teoretisk mulighet for at det finnes ål.

Elver med fritt fiske i Bærum

Lysakerelva fra Bogstadvann til Fåbrofossen. Her finnes ørret, abbor, gjedde, ørekyte og ål. De øvre deler av elva har varierende tilgjengelighet. Dype holer, friske stryk og høge fosser kan skape utfordrende fiske i naturskjønne omgivelser. Selv om elva renner gjennom tett bebyggelse, får man flere steder inntrykk av å være midt i villmarka. På Bærumsiden er det bygget en turvei som snor seg så nære elva som det er mulig å ha den. Vannkvaliteten er meget god, selv om det flere steder er overløp fra kommunens spillvannnett. Disse vil normalt ikke føre forurenset vann, men ved mye nedbør og feilkoplinger vil utslipp forekomme.

Lommedalselva er ørretførende hele veien, og varierer mellom stryk, fosser og lange dype loner. Glittedammen

ved Bærums Verk huser grov ørret; det er fanget eksemplarer på over to kg. I tillegg kan man få abbor, ørekyte og ål i hele vassdraget. Vannkvaliteten er til tider dårlig. Mange mennesker har etablert seg i Lommedalen de siste årene, og dette medfører dessverre forurensing av elva i form av nitrogen fra kloakk og hydrokarboner fra avrenning fra vei. Partikkelforurensing er et annet problemområde. Her er det truffet tiltak som forhåpentlig vil bedre situasjonen på sikt.

Fisket er fritt ned til Vøyendammen hele året untatt i oktober, som er gytetid for ørret.

På forsommeren kan man se store mengder smolt av sjørørret og laks på oversiden av Vøyendammen. Disse er klekket på klekkeriet ved Hamangskogen og settes ut i de innerste områdene av Lomma med sidebekker. Etterhvert vandrer de ut til sjø/hav for så å komme igjen til Sandvikselva etter et til flere år. Smolten biter på "alt", men det er viktig å unngå å fange dem. De er langt under minstemålet (25cm) og uinteressante som matfisk. Gå heller et annet sted med stanga hvis smolten biter på hele tiden.

En stor utfordring i fremtiden er å ta vare på folks mulighet til å ferdes fritt langs elva hele veien. Minst 30m byggeforbudsoner bør opprettholdes og praktiseres uten noen form for mulighet til dispensasjon.

Isielva ovenfor Bjørum sag (Kjaglidalen) er bort i mot uinteressant som sportsfiskeelv. Det finnes ikke sjør, dype loner eller holer som kan produsere stor fisk slik som f. eks Lomma gjør. Det settes ut ca 200.000 laksynge i Isielva ovenfor Bjørumdammen hvert år, disse vokser opp til smolt i løpet av to år, før de vandrer ut til havet og kommer igjen som gytelaks om noen år. Før Bjørumdammen ble bygget kunne laks og sjørørret vandre til Kneikfoss mange kilometer innerst i Djupdal (Kjaglidalen), men nå kommer ikke fisken lenger enn til dammen. I og med at Kjaglidalen har

vernestatus ser det ut til at dette oppvekstområde for laks og sjørørret vil kunne være uforandret i all fremtid.

Elver med anadrom fisk (laks og sjørørret)

Lysakerelva fra Fåbrofossen til sjøen.

Elva er kort, men har både stryk og dype holer. Sesongen starter 1. juli og varer ut september. Det fanges årlig

Skilt i Sandvikselva ved Franzefoss

laks opp mot 7–8 kg. Vannkvaliteten er meget bra og det er utarbeidet en avtale med regulant (Oslo Vann og Avløp) om minstevannføring. Fiskekortsalg administreres av Sollerudstranda skole. Det er utfordringer også her i forbindelse med adkomst/tilgjengelighet for allmenheten.

Sandvikselva har sesong fra 15 juni og ut september. Rett til fiske får du enkeltst ved å melde deg inn i enten Bærum Jeger og Fiskerforening (BJFF), eller Vestre Bærum Sportsfiskere (VBS). Om du ikke vil være medlem av disse foreningene, kan du kjøpe årskort i Kommunegården i Sandvika. Det fanges mest fisk på slutten av sesongen og fangstene er helt avhengig

av vannføring i elva. Sesongen 2010 var meget god, og 150 laks og 450 ørreter havnet på middagsbordene rundt i de tusen fiskerhjem.

Dessverre er vannkvaliteten høyst varierende, særlig i de nedre delene av elva vinterstid. Da ligger store mengder nedgravet rogn fra siste høst gytning og lider en ublid skjebne godt skjult nede i grusen. Små partikler tetter åpningene i grusen slik at oksygenrikt vann ikke kommer til rogn. Oppveksten i de nedre deler er derfor svært varierende og så lenge situasjonen er slik, er elva helt avhengig av utsetting av fisk for å opprettholde det gode fisket. Da mener jeg ikke bare fisket i elva, men i stor grad også fisket etter sjørørret i Oslofjorden. Sjørørret fra Sandvikselva fanges nemlig i hele Oslofjorden, av hele Oslo regionens befolkning.

I tillegg til forurensing, både den jevne, og de mer enkeltstående hendelsene, er det utfordringer når det gjelder stadige anleggs- og utbyggingsprosjekter. Sandvikselva er ei flomelv som trenger stor plass i flomsituasjon. Hvis flomlandet blir utnyttet til veibygging eller annen utfylling, stiger vannhastigheten og ukontrollert erosjon oppstår. Dette skaper umulige gyte- og oppvekstvilkår for fisken. En av våre viktigste oppgaver er å ta vare på dette flomlandet i sin helhet slik at elva får et naturlig løp og det ikke oppstår skader. I tillegg må vi ha fokus på gjenåpning av lukkede bekker som tiltak bla. for å forbedre forholdene for fiskebestanden. Det var utrolig dumt å ikke høre mer på salige Hjalmar Munthe-Kaas Lund. Han kjempet en ganske ensom og håpløs kamp for å beholde bekkene, særlig Dælibekken, åpne. Nå foreligger det planer om åpning av bekken i forbindelse med bygging av ny E-16 fra Sandvika til Vøyenga. Men Hjalmar sitt alternativ om ikke å lukke bekken i utgangspunktet ville spart oss for store utgifter, og vi ville hatt nytte og glede av bekken i alle disse årene.

Skitt fiske!

Allemannsretten og naturvernet

Tekst og foto: Marianne Reusch

Friluftslivet og retten til å ferdes fritt i naturen, hviler på to viktige forutsetninger. Det ene er tilgjengelig natur. Det andre er allemannsretten.

Friluftsloven

Allemannsretten er lovfestet i friluftsloven fra 1957. Loven har blant annet regler om ferdsel til fots og på ski, om telting, bading og fortøyning av båt. Med en lovendring i år er også retten til å plukke ville bær og blomster på vei inn i friluftsloven. Tidligere har høstingsretten vært basert på sedvanerett, samt noen regler i straffeloven. Adgangen til å tenne leirbål regnes også som en del av allemannsretten, men reglene finnes i brannvernlovgivningen, og ikke i friluftsloven. Mange andre lover og forskrifter er for øvrig også av betydning for retten og forpliktelsene knyttet til utøvelse av friluftsliv.

Hovedregel og unntak

De fleste kjenner friluftslovens hovedregel om retten til fri ferdsel i utmark, § 2. Like kjent er ikke § 19, som fastsetter at allemannsretten bare gjelder med de begrensningene som følger av andre lover og forskrifter. Restriksjoner fastsatt av naturvern hensyn er praktiske eksempler på dette. Retten til fri ferdsel i utmark kan forbyes i sårbare reservater, eller begrenses på forskjellige måter av hensyn til dyre- og planteliv. Slike restriksjoner vil da ha forrang foran friluftslovens regler om fri ferdselsrett. Naturmangfoldloven fra 2009 har bestemmelser som representerer grensemerker for hvor omfattende eller intensivt man kan bedrive friluftsliv.

Naturhensyn

Da friluftsloven ble utformet, var det først og fremst forholdet mellom grunneiernes landbruksinteresser som skulle avveies mot friluftslivinteressene. Etter hvert har hensynet til naturen kommet tydeligere frem, og utgjør i dag et tungtveiende moment som i mange tilfeller gjør at både grunneierinteresser og friluftslivinteressene må vike. Både samfunnet og friluftslivet har utviklet seg siden loven ble vedtatt i 1957. Nye ferdselsformer har dukket opp. Terrengsykling og snowboard var det for eksempel ingen som tenkte på da friluftsloven ble laget. Og heller ikke muligheten for at noen ville kreve betaling for adgang til langrennsløyper. Kampen om arealene øker, utmarka bygges ut, og friluftslivet utnyttes i kommersielle aktiviteter som villmarkssafari, større bedriftsarrangementer eller organisert bærplukking til syltetøyfabrikanter. Friluftsloven er i liten grad innrettet på å håndtere denne typen problemstillinger. Andre land har kommet mye lengre enn Norge i å skille mellom det enkle, tradisjonelle friluftslivet, og det organiserte og kommersielle friluftslivet som må tåle langt strengere begrensninger.

Sårbare ferdselsårer

Friluftsloven har regler om hva det er tillatt å gjøre på stier og veier. Men loven har ingen regler som sikrer at traseene bevares når et naturområde tas i bruk til nye formål. Både boligbygging, anlegg av bilveier og etablering av golfbaner og skiarenaer kan være samfunnsnyttige. Men slike tiltak fører også ofte til at viktige ferdselsårer gjennom anleggs- og utbyggingsområdene går tapt. Kommunene har en rikholdig verktøykasse med juridiske virkemidler som kan bidra til at sårbare ferdselsårer bevares selv om områder skal utnyttes til nye formål. Friluftslivet er avhengig av at kommunene er tilstrekkelig forutseende og villig til å benytte de midlene som er til rådighet, for å verne om tråkk og stier.

Nytt i friluftsloven

I juni 2011 vedtok Stortinget enkelte endringer i friluftsloven, etter forslag fra miljøverndepartementet. Nytt er

blant annet at det skal være tillatt å ferdes og plukke bær i skogplantefelt. Slike områder har tidligere vært regnet som innmark, uten fri ferdselsrett. Det skal også åpnes for retten til å ferdes til fots på stier gjennom innmark, som leder til utmark, og det skal på samme måte bli adgang til å ri og sykle på opparbeidede stier og veier. Miljøverndepartementet har

fremhevet at hensikten med endringen er å styrke allemannsretten. Etter min vurdering er endringene marginale sett i forhold til de utfordringene allemannsretten står overfor.

God ferdselskultur

Kanskje er ikke mangelen på rettigheter for friluftslivet, men heller mangelen på begrensninger for utøvelsen det største problemet. Skal allemannsretten som institusjon overleve på knappere arealer i en tettere befolket fremtid, må vi nok tåle flere grenser for handlefriheten. Den aller viktigste regelen om allemannsretten, er hensynsregelen som kommer til uttrykk i frilufsloven § 11: ”Enhver som ferdes eller oppholder seg på annen manns grunn eller på sjøen utenfor, skal oppføre seg hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade. Han plikter å se etter at han ikke etterlater seg stedet i en tilstand som kan virke skjjemende eller føre til skade eller ulempe for noen.” Legg merke til at kravet om hensynsfull og varsom opptreden ikke bare gjelder overfor grunneieren og andre mennesker, men også overfor naturmiljøet.

Skribenten er ansatt ved juridisk fakultet i Oslo, arbeider med en doktoravhandling om allemannsretten, og er senere i høst aktuell med en bok om emnet.

Tekst: Bo Wingård

Foto: Bjørg Petra Brekke

Det startet med Lysakervassdragsprisen - en konkurranse for barne- og ungdomsskolene i Bærum, Oslo og Ringerike som ligger i eller nær Lysakervassdraget. Skolene ble invitert til å sende inn prosjekter som hadde tilknytning til Lysakervassdraget. Fem skoler deltok i finalen, som ble holdt i Oslo Rådhus 7. april i år. Premiene ble delt ut av Oslos ordfører Fabian Stang. Sollerudstrands skole og Øraker skole vant førstepremiene for ungdomsskolene, og Lilleaker skole vant førstepremien for barneskolene. Det ble delt ut gjenstandspremier og pengepremier til vinnende skoler og vinnende klasser, og gjenstandspremier til de andre deltakende skolene. Alle elevene som hadde vært med – over 150 stykker – fikk diplomer. Du kan lese mer om Lysakervassdragsprisen og finalen på hjemmesidene til Oslo Elveforum, www.osloelveforum.no.

Bak Lysakervassdragsprisen står Lysakervassdragets Venner, Bærum Elveforum og Oslo Elveforum. Oslo og Bærum kommuner, velforeninger, rotaryklubber, lionsklubber og næringslivet i området bidro med sponsormidler.

Tilbakemeldingene fra skolene og sponsorene var så positive at vi har utvidet konkurransen til å omfatte alle barne- og ungdomsskolene i Bærum og Oslo som vil lage prosjektoppgaver knyttet til små og store vassdrag og vannmiljøer. Vi har kalt skolekonkurransen *Levende Vassdrag*.

Temaene for *Levende Vassdrag* er de samme som før: Natur og realfag, samfunnsfag og teknologi som har tilknytning til vassdrag og vannmiljø.

Vi inviterer lærere som vil delta i konkurransen eller som vil lære mer om vassdragsrelatert undervisning til lærerkurs over to dager i september. Det første kurset starter onsdag 7. september, og det andre onsdag 21. september. Første kursdagen er teoridag, den andre er en feltdag.

Skolene kan søke om støtte for inntil kr. 4 000 til innkjøp av utstyr, bl.a. rednings- og sikkerhetsutstyr for feltbruk i og nær vann, og få hjelp til kompetansehevingstiltak.

Påmeldingen til *Levende Vassdrag* er 15. november, og finalen holdes i forbindelse med Verdens Miljødag i begynnelsen av juni 2012. Også denne gangen blir det gjenstandspremier og pengepremier til vinnende skoler og vinnende klasser, og gjenstandspremier til de andre finaleskolene.

Du kan lese mer om *Levende Vassdrag* på www.osloelveforum.no.

Hettemåke – årets fugl 2011

Tekst og foto: Morten Bergan

Hettemåka har fått æren av å være Årets fugl i 2011. Hettemåka, som sjøfarende på Oslofjorden synes "bare er en måke" og dem er det jo alt for mange av. Den bråker fælt og skiter på båtkalesjene gjør den også. Folk ved fjorden tar måkene for gitt – de er jo alltid der. Men plutselig, i 2006, så havnet hettemåka på den nasjonale rødlista som en "nær truet" art. Kan dette være mulig da?

Faktisk har det ikke alltid vært så mange måker i Oslofjorden – det har knapt nok vært et yrende fugleliv i det hele tatt. I 1864 skriver ornitologene at "for tiden hører det til Undtagelsene at nogen Maage eller Terne ruger i Fjordens indre Dele". Senere (1939) i boken "Oslofjorden" sies det "...påfallende hvor tom og øde Oslofjorden er når det gjelder fugleliv".

Hettemåka er faktisk en nyinnvandrer til Norge. Tredje funn i landet ble gjort ved Gåsøya i Bærum i 1855. Ikke før på slutten av 1800-tallet begynte hettemåkene å hekke her i landet; først på Jæren i 1880-årene, så i Trøndelag. Den tredje bastionen ble Østlandet med hekkefunn på Øyeren i 1922, senere på Fornebu ca 1940 da den etablerte en koloni i Koksatjernet. For hettemåka er ikke noen egentlig sjøfugl, den vil helst ha næringsrike innsjøer. På grunn av flyplassutvidelsen ble Koksatjernet gjenfylt og fuglene presset ut til Oksenøya (Storøymyra) like ved, 2-300 par hekket her årlig i 1950-åra. I årene som kom tok den i bruk skjærgården i Asker og Bærum. I 1951 ble det funnet 37 par på seks lokaliteter i Bærum, Asker og 1 par i Røyken. Dette var så spesielt at det umiddelbart ble opprettet fugle-

livsfredning på Ulvungene ved Nesøya i Asker. De fleste nåværende koloniene i Oslofjorden må ha blitt etablert omkring 1960. Da jeg, som guttunge, tittet utover fjæresteinene i Bærumsskjærgården sist på 1960-årene var hettemåka en vanlig fugl. I 1978 ble 21 lokaliteter i indre Oslofjord vernet som naturreservater i forbindelse med Verneplanen for sjøfuglreservater, ytterligere 21 i 2009. Av disse ligger 13 i Bærum.

Det var tilsvarende en etablering av hettemåkekolonier i næringsrike innsjøer omkring Oslofjorden der Østen-sjøvannet i Oslo fremsto spesielt. Her etablerte hettemåkene seg i 1964 med 4-5 par hvilket økte på til innpå 3000 par på det meste omkring 1980. Andre innlandslokaliteter var Tjernsmyrtjern i Bærum 50-100 par og i noen av isdammene i Asker. Men også inne i skogsvann f.eks. myrene på Triungvann på grensa Bærum-Oslo hekket hettemåkene.

Hva skjedde? I middelalderen var det temmelig sikkert stort sett mangel på mat. Folk jaktet på, og spiste, det de kom over.

Sjøfuglegg ble temmelig sikkert fortært med den største fornøyelse, med eller uten Mack-øl. Fugler store som måker ble temmelig sikkert skutt og spist. Ender, hegrer, skarv, gjess og svaner like så. Derfor var naturalhusholdningen temmelig sikkert en viktig grunn til at større sjøfuglbestander ikke klarte å etablere seg. Ettersom Kristiania vokste utover på 1800-tallet forsvant den siste rest av sjøfugler av noen betydning på 1830-tallet. Flere folk, bedre geværer og lettere tilgjengelighet med båter ut på fjorden kan ha gjort det slutt på den opprinnelig sjøfuglbestanden. Naturalhusholdningen holdt seg delvis til inn på 1900-tallet. Jaktetikken var dessuten også temmelig slett til lenge etter det. Hettemåka ble nok hardt beskattet der de hekket.

Da naturalhusholdningen opphørte sammentraff dette samtidig med omlegginger i jordbruket. Hettemåka er ingen egentlig sjøfugl, men spiser helst meitemark og insekter, ofte flygemauro. Marine børstemark er også snadder i fjæra. Med arbeidere på jordene i det gamle jordbrukssamfunnet ble det ikke plass til måkene – de ble bortskremt av bonden, og meitemarkene rakk å smygge seg ned i jorda i tide. Med store, åpne jorder og mekanisering ble det færre folk. En enslig mann på en traktor skremmer ingen måkeflokk, og hettemåka beitet villig vekk på deilig nyopp-løyd meitemark bak traktoren. Større avrenning fra jordbrukslandskapet skapte flere næringsrike tjern og opphør av beite i vannkanten medførte gjen-groing med takrør langs tjernkantene. Bruken av DDT i jordbruket desimerte vandrefalkbestanden til nesten utryddelse slik at frafall av naturlige fiender var gunstig for hettemåka. Store åpne søppelfyllplasser ga dessuten tilgang på mer mat, noe hettemåka dro mest nytte

Hettemåkekoloni – Høvik i bakgrunnen

omkring 6000 par igjen i fjorden. Mange av innsjøene lå da allerede tomme for hettemåke. I 2011 var det bare 1984 par igjen i fjorden, hvorav 430 par i Bærumsskjærgården. Fjordens største koloni i 2011 ble Ulvungene på askersiden av Store Ostsund med 390

av i perioden rett etter ankomst tidlig vår før mark og insekter ble tilgjengelig utover forsommeren.

Alt dette passet hettemåka glimrende – mer mat, færre fiender og perfekte hekkeplasser. Bestanden økte voldsomt, så kraftig var bestandsøkningen at den til og med etablerte seg i Oslofjorden – som jo ikke er noen næringsrik innsjø, men et halvveis brakt innlandshav. Rekordlokaliteten ble Terneholmen i Asker med 2469 par i 1989. Kolonier med 600–1000 par var ikke uvanlig f.eks. Alv v. Fornebu, Sandholmen og Møkkalassene v. Snarøya, Prinseskjær og Svartskjæra v. Ostøya og Mellem- og Ternskjær v. Gåsøya. I 1980-årene hekket totalt 20-25 000 par hettemåke i hele Oslo og Akershus (inkl. innlands og skjærgården i Buskerud) hvilket tilsvarte tredjeparten av hele den norske hettemåkebestanden! Det synes klart at mange hettemåkeunger også fungerte som et matfat for de større måkeartene. Gråmåke-, sildemåke- og svartbakbestandene økte også ute på Oslofjorden.

Hettemåka er en kolonihekker, og den beskytter effektivt redeplassene for uønskete inntrengere som rev, mink, kråke og mennesker der de aggressivt stuper ned og jager bort inntrengeren. Dette drar også andre fuglearter nytte av da mange arter ikke er i stand til å beskytte sitt reir mot farer. Disse flytter rett og slett inn i måkekolonien. Økningen i hettemåke kan derfor ha vært positiv for bestanden av stokkand, rødstilk og tjeld i fjorden, samt for toppand, toppdykker, sivhøne og sothøne i dammer og tjern – bestandene av disse har da også økt gjennom siste halvdel av 1900-tallet.

Men så skjedde det noe igjen. Fra en bestandstopp i Oslofjorden på 15 000 par i 1987 er det nå en like drastisk bestandsreduksjon som det var økning frem til da. Ved sekelskiftet var det

par, og i Røykens del av skjærgården hekket det i år kun ett eneste par. Få av Askers isdammer har nå noen hettemåkekoloni. Noen få par prøver seg stundom i Tjersrudtjern på Jar, i alle fall 15 par i mai år.

Vi har ingen fullgod forklaring på denne endringen, men ser at tilsvarende bestandsreduksjon også har skjedd i Danmark, Sverige, Østfold, Breidangen og også i Østensjøvannet i Oslo m.m. Stormåkene bodde i matfatet. De spiser jo de mindre måkeartenes unger og overtok mange av hekkehølmene som endret seg fra hettemåke- til stormåkekolonier utover i 1980-årene. Som insekteter er det, imidlertid, naturlig å hente forklaringen på bestandsnedgangen i næringstilgangen og i jordbrukets endringer. Kanskje er dagens jordbruk for sterilt med monokulturer der det tidligere var et variert landskap med beiting? Kanskje har sterk bruk av kunstgjødsel redusert meitemarkbestanden i forhold til bruk av tradisjonell gjødsel? Moderne søppelfyllplasser ligger ikke lenger åpne og bugner av mat, de er omgjort til lukkede containere uten matsjangs for sultne hettemåker. Vi mistenker ikke dårlig ungeproduksjon på hekkehølmene i fjorden, og våtmarksområdene ligger jo der fortsatt. Kanskje feilen ligger på overvintringsområdene? Kanskje er det store, naturlige, hundreårssykluser som vi ikke kjenner til fordi vår ornitologiske historiebok ikke går langt nok tilbake i tid? Hvem vet? Etter hekketid blir

hettemåkene borte allerede fra slutten av juli selv om enkelte sees gjennom hele høsten, i alle fall ut oktober. Noen hardhauser sees om vinteren i Oslo havn. I midten av mars ankommer den og allerede noen dager etter de første fuglenes ankomst er (var) fjorden full av hettemåker. Innover på våtmarkene må de vente til isløsningen skjer.

De fleste norske hettemåker overvintrer i England og NV-Europa, men merkedata fra Fornebulandets fugler tyder på at Jylland kan være viktigere for våre lokale hekkefugler. De fleste danske gjenfunnene våre er fra perioden august-mars. Allerede rett etter hekking, i slutten av juli, er det ganske tomt med hettemåker i Oslofjorden og fuglene innfinner seg i Danmark fra august av. Flyttingen fra Norge er mot SV og noen stopper ikke før de når Afrika. Lokale gjenfunn er både i Marokko, Tunisia og en dro helt til Senegal. Noen fornebufugler dro seg videre nordover og etablerte seg nord i Sverige.

Hettemåkene kan bli temmelig gamle, to fornebufugler ble 14 år gamle. Ringmerkingsgruppa rapporterer om flere fugler som nå er 15 år og mer. Norgesrekorden er 26 ½ år. Med denne rare utviklingen i hettemåkebestanden, fra voldsom ekspansjon til kraftig reduksjon, er hettemåka et fint symbol for Årets Fugl. Det blir spennende å følge utviklingen videre. Når blir fjorden tom?

Blir hettemåka borte fra Oslofjorden eller vil det stabilisere seg en mindre bestand her? Og vil et tap av hettemåka også føre til reduksjon av andre fuglearter som har profittert på dens eksistens? Rødstilken er allerede mer eller mindre borte, tjelden hadde et dårlig år i 2011. Vil Oslofjorden bli fugletom og sjøfuglkoloniene ligge der fuglefattige? Da vil vi savne måkeskrikene og livet i fjæra. 🐦

Hettemåke med ganske store unger

Fuglelivet i Asker og Bærum 2010

Fuglelivet i Asker og Bærum 2010

Boka "Fuglelivet i Asker og Bærum 2010" (av Terje Bøhler) er en meget detaljert gjennomgang av alle Asker og Bæruns hekkefugler samt en beskrivelse av de mer sporadisk forekommende arter. For hver av de hekkende artene beskriver boka

antall hekkende par, lokale og nasjonale utviklingstrender de siste tiårene, rødlistestatus (pr. 2010) og eventuelle lokale trusler i Asker og Bærum.

Hekkeestimatene for sjøfuglene er fremkommet ved regelmessige, standardiserte tellinger utført i regi av Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Norsk Ornitologisk Forening ved Morten Bergan og Geir S. Andersen har i en årrekke stått for disse tellingene. For andre arter, som f. eks vintererle og fossefall, er hekkeestimatene fremkommet gjennom prosjekter utført av NOF – Asker og Bærum lokallag (NOF/AB). Men for de fleste av våre hekkende

arter er hekkeestimatene fremkommet gjennom analyser og diskusjoner av mange ulike kilder - som bl.a:

- Rapporteringer via elektroniske medier
- Vår kjennskap til Asker og Bæruns topografi, naturtyper og deres forekomster
- Kjente og antatte hekketetteter i gitte områder
- Diskusjoner om hekkeforekomster med fuglefolk og jegere
- Alle lokale registreringsprosjekter i NOF/AB regi
- Areal tall (nøkkeltall) for Asker og Bærum kommuner (for ekstrapolering)
- Forfatterens egne erfaringer og observasjoner

Svært mange personer har bidratt til denne boka. Først og fremst skal Per Gylseth nevnes. Han har bidratt med svært mye observasjonsdata, både egne registreringer og gjennom sin forvaltning av ulike WEB-sider som igjen har bidratt til å øke rapporteringsfrekvensen hos fuglefolket.

Boka koster kr. 200.- og kan kjøpes via internettsidene til NOF - Oslo og Akershus: nofoa.no/Sider/Salg/Salg.php

Eller ved å sende ePost til terbo@online.no
Boka og annen supplerende informasjon er også å finne på internettsidene til NOF/AB: nofoa.no/~lag-ab

Ny publiseringsløsning for hjemmesiden

Siden forrige nummer av Nøttekråka har vi gått over til en ny publiseringsløsning for NiBs hjemmeside. I forbindelse med det har vi omstrukturert og forbedret hjemmesiden. Informasjon om dugnader blir lagt ut fortløpende. Ta en titt på www.baerumsnatur.no.

Jeg vil nevne at også på NiBs Twitter-konto (<http://twitter.com/#!/baerumsnatur>) legger vi ut informasjon om dugnadene.

På NiBs Picasa webalbum (<https://picasaweb.google.com/110272802777427312704>) tenker vi å legge ut flere bilder etterhvert. Foreløpig har vi bilder fra slåttedugnaden.

Høsten og vinterens turer

Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus har følgende turer i Bærum i høst/vinter:

Søndag 16. oktober:

Høstens vakreste Rigmor-tur

Fremmøtested: Kadettangen i Sandvika Tid: 11.00–14.00.

Pris: Voksne kr 150,- Ungdom 10–18 år kr 70,- Barn under 10 gratis

Lørdag 19. november:

Skogens vinterfugler og -lyder

Fremmøtested: P-plassen på Steinsskogen Gravlund i Bærum

Tid: 10.00–13.00

Pris: Gratis

For mer informasjon, se deres nettside: <http://nofoa.no/>
Under flippen "aktiviteter" finner du en kalender der alle turene står.

Medlemskap i Naturvernforbundet i Bærum

Skal du gi gave til noen som ikke ønsker seg noe og som allerede har mer enn de trenger? Da kan du gi dem et medlemskap i NiB! Det koster kr. 350. Er din venn pensjonist eller student, koster det kr.175. Medlemmer i NiB er automatisk medlem i Norges Naturvernforbund. Som medlem får man tilsendt vårt medlemsblad "Nøttekråka", to ganger i året. Fra Norges Naturvernforbund får du medlemsbladet "Natur & Miljø" seks ganger i året.

Du blir også tilknyttet fylkeslaget Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) som informerer deg i sitt medlemsblad "Grevlingen". **Interessert?** Send en e-post til: bpbr@online.no, så ordner vi det!

Årets julegave!

GRASROTANDELEN
NATURVERNFORBUNDET I BÆRUM

Organisasjonsnummer: 971258551

32774971258551

Returadresse:
Naturvernforbundet i Bærum
Pb. 252
1319 Bekkestua

B

